

"חוקים להורותם"
דיני ערב פסח שהל בשבת

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל יטב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת ויקרא

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ז'יקרא אל משה וידבר ה' אליו' - הקב"ה יושב כנגדו

ה וקורא ושונה עמו.....

☆ לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה - לשון חבה ☆ המלמד תורה לעמו ישראל - הקב"ה יושב ושונה כנגדו ☆ המלמד תורה לעמו ישראל - בכל עת שהקב"ה יושב כנגדו ☆ 'קרב ה' לכל קוראיו - לכל אשר יקראוהו באמת' ☆ אורו של משה נתעורר בו - כאילו בעל השמועה עומד כנגדו

הכנה לפסח

י עבודת המידות יחד עם עבודת ביעור החמץ.....

☆ ואל תהי נח לכעוס ☆ 'לב טוב' - 'מידת הרצון' ☆ חייב אדם לטהר עצמו ברגל ☆ הכנת הלב לקראת היו"ט - רחמנא ליבא בעי

יד אתה בחרתנו מכל העמים.....

☆ לקחת לו גוי מקרב גוי ☆ אתי מלבנון כלה ☆ עם זו בחרת ☆ אשר בחר בנו מכל העמים

ברכת האילנות

יז האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי.....

☆ האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי ☆ לית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא ☆ יתרועעו אף ישירו ☆ שלא חיסר בעולמו ☆ להתנאות בהן בני אדם

ויקרא - הכנה לפסח

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו' - הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו

★ לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה - לשון חבה ★ המלמד תורה לעמו ישראל - הקב"ה יושב ושונה כנגדו ★ המלמד תורה לעמו ישראל - בכל עת שהקב"ה יושב כנגדו ★ 'קרב ה' לכל קוראיו - לכל אשר יקראוהו באמת' ★ אורו של משה נתעורר בו - כאילו בעל השמועה עומד כנגדו

כל יהודי ויהודי העוסק בתורה, הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו פנים בפנים בחיבה ואהבה ולא בדרך ארעי ומקרה, כמובא בתנא דבי אליהו (פרק יח) 'לכך נאמר (איכה ב ט) 'קומי רוני בלילה [וגו]', מיכן אמרו כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה, הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו, שנאמר (איכה שם) 'נכח פני ה' וכו'. אילולי הדבר כתוב אי אפשר לאמרו, וכל האומרו נתחייב עליו מיתה^א.

וכן מובא בגמ' (תמיד לב:) 'תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה - שכינה כנגדו, שנאמר (איכה ב ט) 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני ה'.

לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה - לשון חבה

'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר' (א א). וברש"י (ד"ה ויקרא) פירש וכתב 'לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו ג) 'וקרא זה אל זה, אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר (במדבר כג ד) 'ויקר אלוקים אל בלעם'.

המלמד תורה לעמו ישראל - הקב"ה יושב ושונה כנגדו

ומאז שקרא הקב"ה למשה בקריאה של חיבה - ללמדו תורה לישראל, אזי

א. מצינו שהגר"א בחיבורו (שנות אליהו, ריש מסכתא ברכות) דייק ז"ל "קורין, אמר 'קורין' בלשון רבים ולא 'קורא', כמו שקתני בברכות - 'בשחר מברך' בלשון יחיד (ברכות יא.). והוא מפני שבברכות אחד מברך ומוציא את כולן, אבל קריאת שמע אינו יכול להוציא, אלא כל אחד צריך לקרות בפני עצמו, לכן קתני 'קורין'.

הלומד תורתו ומלמד אותו באותה שעה ממש. וזו לשונו הנפלאה של הב"ח (או"ח סי' מז סק"ד) 'לפי שהקב"ה עוזר ותומך לכל העוסק בתורה ומלמד אותו להבינה על בוריה, ולכן מבקשים ממנו יתברך, ואומרים 'הערב נא וכו' ברוך אתה ה', המלמד תורה לעמו ישראל'.

עוד כתב הב"ח (או"ח סי' רצד סק"א) בזו הלשון 'שהרי ברכת התורה שאנו מברכים בכל יום, אנו חותמין ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל, וברוך אתה ה'

והרי זו זכות אדירה אשר אין לשערה ואין לתארה, שבשעה שיהודי יושב ולומד תורה, כביכול הקב"ה בא ויושב כנגדו ולומד עמו בחברותא - 'שכינה כנגדו'.

המלמד תורה לעמו ישראל

- בכל עת שהקב"ה יושב כנגדו

והנה ביסוד זה ביאר הב"ח (או"ח סי' מז סק"ד) את מה שחותמים בברכת התורה 'המלמד תורה לעמו ישראל', שהכוונה למה שהקב"ה 'יושב ושונה כנגד

ונראה ליישב את החילוק באופן נוסף, שעל הלומד נאמר ש'הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו', ולכן נאמר 'קורין' בלשון רבים, מה שאינו כן בברכות, לא נאמר שהקב"ה מברך כנגדו, ולפיכך שונה התנא בלשון יחיד 'בשחר מברך'.

ב. ראה את המסופר בדברי יואל (פר' נשא עמ' קצד) על זקנו הרה"ק בעל הישמח משה זיע"א, שפעם אחת בא אליו הרה"ק מליסקא זיע"א ולא היה יכול להיכנס לחדרו מחמת שהיה סגור, ועמד והמתין בחוץ ושמע את קול לימודו של הישמח משה יחד עם קול נוסף, ומחמת כן היה בטוח שהוא לומד בחברותא עם עוד יהודי. אמנם כשפתח את הדלת ראה, שאף אחד מלבד הישמח משה לא היה שם. והתפלא בפניו ושאל, כיצד יתכן שהוא שמע מבחוץ שני קולות. השיב לו הישמח משה בשאלה, וכי לא ידוע לך מאמרם ז"ל (תנא דבי אליהו פ"ח) ש'כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה, כביכול הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו'.

ושמעתי מהגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמאן זצ"ל, שכשהחתם סופר היה אומר איזה מאן דאמר בגמרא, היה חוזר על שמו כמה מאות פעמים עד שהיה רואה את בעל השמועה - התנא או האמורא - כנגדו.

עוד מסופר על ה'שר שלום' מבעלזא זיע"א, שפעם אחת החזיק את בנו הרה"ק ר' יהושע זיע"ע על ברכיו, ואמר לו שהקדמונים כשהיו לומדים היו רואים את התנאים לפניהם. ושאל אותו המהר"י האם גם הוא רואה אותם. והשיב לו, שאמנם הוא אינו רואה אבל הוא משיג את כל המדרגות כמי שרואה אותו.

וראה את הדברים הנפלאים שגילה המלאך למרן הבית יוסף, כמובא במגיד מישרים (פר' ויקהל מהדורא בתרא ד"ה דנא מילתא) מה שאמר המלאך למרן הבית יוסף בזו הלשון 'ועסוק תמיד בתורה, כי מה שפלגת אתמול על הרמב"ם ז"ל ב' הדברים, אמת הם. והרמב"ם שמח בך על שירדת לסוף דעתו. וגם שמח עליך שאתה תמיד מביא דעתו ומפלפל בו ודבריך כנים ואמיתיים, זולת בקצת מקומות שאני אעריך עליהם. וכי שכיבת, הרמב"ם ז"ל נפיק לקדמותך דמתרצית הלכתיה, ועל כן השתא מוליף עלך זכו'.

להקב"ה לבוא אליו, כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו, וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו - להיות עמו בצוותא חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו. וז"ש (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת', ואין 'אמת' אלא תורה, דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה דוקא, לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה, אלא צועק כך 'אבא' 'אבא', וכמו שקובל עליו הנביא (ישעיה סד ו) 'ואין קורא בשמך' כו', ומזה יתבונן המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק התורה¹.

אורו של משה נתעורר בו - כאילו בעל השמועה עומד כנגדו

והנה, יחד עם הידיעה שהקב"ה קורא ושונה כנגד כל היושב ולומד תורה,

נותן התורה, דבכל עת ובכל שעה מלמד אותנו דעה ובינה והשכל בחכמת התורה, והשכינה יושבת כנגדו ומחכמת ומלמדת אותו חכמת התורה, כדאיתא בתנא דבי אליהו (רבה פ"ח)².

'קרוב ה' לכל קוראיו - לכל אשר יקראוהו באמת'

והמתבונן על קירבת אלוקים הבאה על ידי לימוד התורה, יבוא לידי יראת ה' עצומה, שהרי הקב"ה בכבודו ובעצמו יושב כנגדו ומלמד אותו תורה³.

וכבר מצינו שהעיר זאת התניא (ליקוטי אמרים פרק לז) בזו הלשון 'עסק התורה נקראת בלשון קריאה - 'קורא בתורה', פירוש, שעל ידי עסק התורה קורא

ג. וכאשר הלומד תורה מתייגע בהבנתה, אזי התורה בעצמה באה ומתחננת להקב"ה שיגלה ללומד אותה את טעמיה וסודותיה, כמובא בגמ' (סנהדרין צט:) 'אמר רב יצחק בר אבובימי, מאי קרא שנאמר (משלי טז כח) 'נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו', הוא עמל במקום זה, ותורתו עומלת לו במקום אחר, ופירש"י (שם) 'נפש עמל עמלה לו, מפני שעמל בתורה, תורה עומלת לו וכו', תורה עומלת לו שמחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסודיה. וכל כך למה, מפני שאכף - שכפף פיהו על דברי תורה.'

ד. מתאמרא בשם הרה"ק ר' מאירל' מפרעמישלאן זיע"א לבאר את המובא בגמ' (ברכות ט.) 'תנא דבי רבי ישמעאל: אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה - אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה. שמא סלקא דעתך (בתמיהה). אלא ודאי עשה תשובה'. שהכוונה בזה, שאם ראית תלמיד חכם שיושב בלילה בטל ואיננו לומד, אל תאמר שהוא עובר עבירה ביטול תורה במה שהוא בטל, אלא ודאי הוא עושה תשובה לפני הלימוד.

ה. אחד מתלמידי הרה"ק הדברי חיים מצאנז זיע"א נסע אליו יחד עם בנו - לקראת מלאת לו י"ג שנה - כדי שיאציל עליו מברכותיו ויבעיר את לבבו לירא את ה'. לאחר שהגיעו, ביקש ממנו החסיד, שיבחן את בנו על תלמודו ויעמוד על ידיעותיו. אך הרה"ק מצאנז זיע"א לא מצא פנאי לכך, ואמר להם שאולי ימצא לכך זמן במועד אחר. למעשה, הענין נדחה במשך כל זמן שהותם אצלו, עד שהגיע מועד חזרתם אל ביתם. כאשר בא החסיד ובנו לקבל 'ברכת פרידה', קרא להילד ואמר לו: 'אמור לי בני יקירי, מה הנך לומד'. והשיב לו, שהוא לומד גמ' בבא מציעא - פרק אלו מציאות - סוגיית 'יאוש שלא מדעת'.

ההוא עומד בפניהם חי אם שורש אורו ממרכבה העליונה, כדרך שמבואר בירושלמי (שבת פ"א ה"ב), שצריך לצייר לעצמו הבעל השמועה כשמוזכרין אותו, ועל ידי זה נופל עליהם פחד ויראה גדולה מהשי"ת עד אין קץ ותכלית ואהבת התורה, ואורה בוער במ בלי הפסק כשהולכין מלימודם, כזה נעשים להם ניסים ונפלאות כמו בדורות הראשונים ומרפאים חלואים וממשיכים השפעות על כל ישראל.¹

בנוסף לזה, בכל עת שלומדים תורה מפי בעל השמועה, ראוי ללמוד 'כאילו בעל השמועה עומד כנגדו', כמובא בירושלמי (שבת פ"א ה"ב).¹

ובאגרת הקודש שבסוף ספר נועם אלימלך, מובא מה שכתב הרה"ק רבי זכריה מענדיל זצ"ל בשבחם של הצדיקים - תלמידי הבעש"ט זיע"א, וזו לשונו 'כשמוזכרין שם התנא או שאר בעלי השמועה, מציירים בשכלם כאלו התנא

הוציא הרה"ק את הגמ' מהארון, ופתחה בפני הילד, ואמר לו להתחיל ללמוד בה. והילד התחיל לקרוא את דברי הגמ' 'אתמר יאוש שלא מדעת, אביי אמר לא הוי יאוש'. הפסיק אותו בשאלה 'וכי יודע אתה מי זה אביי'. כששמע הילד את שאלתו, לא ידע מה להשיב לו. או אז התלהב הרה"ק וזעק 'דע לך, הקב"ה נטל מן השמים להבת אש גדולה, והוריד אותה עלי אדמות, וזה היה אביי, והוא אמר שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש'.

המשיך הילד לקרוא את דברי הגמ' 'ורבא אמר, הוי יאוש'. ושוב הזדעק הרה"ק ושאל: 'וכי יודע אתה מי זה רבא, הקב"ה חזר ונטל מן השמים אבוקה של אש גדולה והורידה לארץ, זה היה רבא, והוא חולק וסובר שיאוש שלא מדעת הרי זה יאוש'... לאחר הדברים האלה פטר אותם בברכה לחיים ולשלום.

1. זו לשון הירושלמי 'גידול אמר: כל האומר שמועה מפי אומרה, יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו. ומה טעמא (תהלים ט ז) 'אך בצלם יתהלך איש' וכו'.

ולא זו בלבד, אלא שבעל השמועה שמח כשירידים לסוף דעתו של דבריו. וגם מלמד זכות על מי שמיישב את דבריו. ואף לאחר אריכות ימים ושנים, בא להקביל את פני האומר את שמועותיו, כמובא במגיד מישרים (פר' ויקהל מהדורא בתרא ד"ה דנא מילתא) מה שאמר המלאך למרן הבית יוסף בזו הלשון 'ועסוק תמיד בתורה, כי מה שפלפלת אתמול על הרמב"ם ז"ל ב' הדברים, אמת הם. והרמב"ם שמח בך על שירדת לסוף דעתו. וגם שמח עליך שאתה תמיד מביא דעתו ומפלפל בו ודברין כנים ואמיתיים, זולת בקצת מקומות שאני אעירך עליהם. וכי שכיבת, הרמב"ם ז"ל נפיק לקדמותך דמתרצית הלכתיה, ועל כן השתא מוליף עלך זכו'.

אגב הדברים, במגיד מישרים (שם) מובאים תארים מיוחדים על הפוסקים. ואלו הם דבריו על המהר"ם מרוטנבורג (שם ד"ה עוד אמר לי) בזו הלשון 'הלכה כמאיר 'בחירי' ו'דחילי'. הלכתא כותיה בכל דוכתא, דהוא הוה שלימא'. ועל הרמב"ן אמר המלאך (שם ד"ה אור לר"ח ניסן) 'ומאי דפלפלת במילי דמשה 'ברירי'. ואת הרא"ש, מכנה המלאך 'קדישי', וכלשונו (שם ד"ה אור לר"ח ניסן) 'והא אשר קדישי תבע בשלמא דילך וכו'.

2. ראה מה שהביא בספר רמתים צופים (מערכת הרה"ק ר' שמחה בונים מפרשיסחא זיע"א, ס' א אות פז)

ממה ששמע מרבו הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זיע"א, וזו לשונו 'פעם אחת סיפר לתלמידיו: שפעם אחת נסע ובא לפני הרב הק' היהודי ז"ל. והיה הרב היהודי ז"ל מתמיה על רוע פניו מאוד, כאילו היה חולה חס ושלום. ושאל אותו: מה היום מיומים. והשיב לו: שאחד ביישו למאוד עד שנגע אל לבו ונפשו. ותמה הרב, ואמר: מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן. ואמרתי לו: שלא אגיד לו. והפציר בי הרב מאוד שאגיד לו, כי רצה להעניש אותו איש, עד שהקפיד עלי שאגלה אוזנו. ושאל אותי: מה השבת לאיש הזה אחר הביוש. והשבתי לו: איך שאחר הביוש נשקתי אותו בפי.

והוסיף הרב להפליא מאוד. וגזר עלי שאגיד לו כדי שידע. והוכרתי להגיד לו, כי איתא בירושלמי (שבת פ"א ה"ב) שצריך שיהא בעל השמועה עומד לפניו בשעת לימודו, והבטתי בספר 'שבת מוסר', והיה מבייש אותי עד למאוד - עד שראיתי שמעולם לא התחלתי לעבוד את הבורא ברוך הוא, ואין לי שום יראה ובושה, ולא שום מעלה המחויבת לאיש היהודי בני אברהם יצחק ויעקב. וראיתי בעצמי שאמת הדברים, ונפל עלי בושה גדולה עד שכמעט יצא נפשי. ואחר כך נטלתי הספר ונשקתי אותו בכל לבי והנחתי אותו בארגז בתוך שאר הספרים. ויהי כאשר שמע הרב ז"ל זאת שמח שמחה גדולה על חכמתו.

והנה ידוע שלא דיבר דבר ריק חס ושלום. ומעולם לא יצא מפיו הק' דיבור בטל חס ושלום. ומעיד אני שלא צחק מעולם אפילו בעת שסיפר לפנינו מעשה הראוי לצחוק והוא לא צחק. ולמה סיפר לנו זה, בודאי ללמד אותנו האיך ללמוד ולהביט בספרי מוסר, ואפילו בספרים הפשוטים בעיני העולם, הם גדולים מאוד ועושים טובה גדולה למביטים בהם. אך צריך שיכניס הדברים הללו בלבו תוך תוכו - עד שיתראה על פניו הבושה, עד דאזיל סומקא וכו'. ועל זה אמרו (ברכות יב:) 'כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו וכו'. ומכל שכן הצדיקים אשר מדקדקים על עצמם כחוט השערה.

ובודאי אמת דיבר אדמו"ר ז"ל, שאיש אחד ביישו ממש, כי נתראה לו הבעל שבת מוסר כאשר הביט בו, כדרך הצדיקים הגדולים, כידוע בספרים הקדושים ובפרט בספר נועם אלימלך. והבעל שבת מוסר הוכיחו ממש. ולכן נכנס בלבו כל כך, והיה מקויים בו הפסוק (שמות כ יז) 'למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו'. וזהו ודאי מדריגה גדולה וגבוהה מאוד. ולכן מגודל הצניעות שהיה בו לא רצה לגלות להרב היהודי ז"ל מחמת שהיה בהצנע לכת. ולכן סיפר מעשה זו לתלמידיו הנאמנים כדי ללמד אותם דרכי העבודה'.

הכנה לפסח

עבודת המידות יחד עם עבודת ביעור החמץ

☆ ואל תהי נח לכעוס ☆ 'לב טוב' - 'מידת הרצון' ☆ חייב אדם לטהר עצמו ברגל ☆ הכנת הלב לקראת היו"ט - רחמנא ליבא בעי

נוצר חילוקי דעות וחילופי דברים, וכמעט שבאים לידי קטטה ומריבה חלילה.

אכן, מצינו בקב הישר (פרק פט) שהרגיש בזה וכתב 'ובהיות כי כל עניני טורח של חג המצות הוא באהבה ושמחה, ולכן צריכין ישראל לשמור עצמן מלב רגז, ומכל שכן שלא יהיה ריב ומצה ומחלוקת ביניהם'^ט.

ובמיוחד, כאשר מתכוננים ויודעים שהזמן מבקש את תפקידו בעבודת

ואל תהי נח לכעוס

ידוע לכל הבא בשערי ההכנה ליו"ט, שההכנה לקראת היו"ט כרוכה בדבד עם עבודת המידות, כיון שמטבע הדברים צריך להתאזר במידת הסבלנות, ולקיים את דברי התנא (אבות פ"ב מ"י) 'ואל תהי נח לכעוס', וזו עבודה גדולה וקשה ביותר^ה.

כמו כן, לפעמים האדם אינו מצליח להשלים את רצונו, ומטבע הדברים

ח. כמסופר בשבחו של הלל הזקן (אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כט) "ואל תהי נוח לכעוס", מעשה באחד שבא להכעיס הלל הזקן, המתין לו עד שיישן, התחיל דופק ואומר: מי כאן? (בית) הלל. אמר לו: מה לך? אמר לו: שאלה [יש לשאול]. עמד ופתח לו. נתעטף וישב לו, שאלתך מה: אמר לו: שכחתי. אמר לו: הזהר ברוחך. אמר לו: מפני מה זנבה של פרה ארוך ושל חמור קצר. אמר לו: שאלה גדולה שאלת וכו'. אמר לו: יש לך שאלות אחרות? אמר לו: לאו. הלך לישון. התחיל צווח ואומר: אילך מפניך (בית) הלל, אילך מפניך. אמר לו מה לך? [אמר לו]: ענותנותך גרמה לי שאפסיד ארבע מאות דינר. אמר לו: מוטב לך שתפסיד ארבע מאות דינר על ארבע מאות דינר ואל יקרא (בית) הלל קפדן אפילו שעה אחת לפני המקום'.

ט. אף בחג הפסח עצמו צריך להיזהר בענייני מידות, ובפרט להישמר מן הכעס, כמובא בשם הרה"ק רבי אשר מסטאלין זיע"א (ארץ החיים להגה"ח רבי חיים ליבערזאדן ד"ל, מערכה א אות יג), לבאר את סמיכות הפסוקים (שמות לד ז-ח) 'אלוהי מסכה לא תעשה לך. את חג המצות תשמור'. שהתורה באה ללמדנו בזה, שישנם הרבה חסידים ואנשי מעשה שנזהרים לאכול מצה שמורה

עליהן הכתוב אומר (שופטים ה לא) 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו'.

'לב טוב' - 'מידת הרצון'

וזוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם, כמובא בפרקי אבות (פ"ב מ"ט) שרבי

המידות, אזי כשבאים לידי נ סיון, נקל יותר לעצור ולהתאפק מלהשיב חורפיו דבר. ואז זוכים להיות בכלל אלו שנאמר עליהם (שופטים ה לא) 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו', כמובא בגמ' (שבת פח:): 'תנו רבנן, עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין,

בפסח, ועל ידי זה כמה פעמים באים לידי כעס - מחמת מה שבני ביתם אינם נזהרים ונשמרים כדבעי, וידוע מאמר חז"ל (שבת קה:): 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה'. לכן סמכה התורה הפסוקים אלו זה לזה, ללמדנו, שיותר טוב שלא לאכול מצה שמורה מלכעוס ח"ו. ומביא בשם אביו זיע"א, מעשה שהיה אצל הרה"ק ר' פנחס מקארעץ זיע"א, שפעם אחת מצא בתוך הקערה חתיכת מצה, ובנו הרה"ק ר' משה כעס על המשרת. ושאל אותו הרה"ק ר' פנחס, ר' משה, מדוע הנך כועס? הלא כעת מותר לך לאכול לחם חמץ, ה' ישמרנו.

אספרה נא עוד מעשה, על המשגיח הגה"ח ר' גדל אייזנר זצ"ל (הובא בספר במחיצת ר' גדל עמ' רסא), שהיה מזכיר את המ ימרה, שבדרך כלל נוהגים לברך 'פורים שמח' ו'פסח כשר', אך יש מקום לברך אף להיפך - 'פורים כשר' ו'פסח שמח'. כיון שבפורים, השמחה עלולה לפרוץ את גדרי הכשרות, ואילו בפסח הכשרות מתוך רגזנות עלולה לקלקל את השמחה...

י. מסופר על הרה"ק ר' פנחס מקארעץ זיע"א (יש מספרים זאת על 'אוהב ישראל' מאפסא זיע"א), שהיו אצלו חומרות ומנהגים מיוחדים ששמר עליהם מכל משמר. את החטים למצות שלו היה קוצר ובודר וטוחן בעצמו, וכך גם ייעד מקום מיוחד לשמירת הקמח. ולמעשה, כל אפיית המצות עלתה לו ממון רב עקב ההשגחה והחומרות המיוחדות שנהג בהם.

באחד מערבי פסחים, הגיע אל ביתו של הרה"ק ר' פנחס מקארעץ זיע"א יהודי והתאונן, שבביתו התעורר וויכוח גדול בינו לבין זוגתו, האם ללכת לבית אביה בחג הפסח, מפני שבבית אביה אוכלים 'געבראק'ס' - (מצה שרויה), והוא מצדו אינו מוכן להיות שם ולאכול עמהם. מאידך, דעתה של זוגתו אינה נוחה מכך כלל... כששמע הרה"ק רבי פנחס את דבריו, נענה ואמר לו, הלא ידוע לך מנהגי להחמיר בחג הפסח חומרות גדולות ויקרות. ובכן, שמע נא את אשר אירע בביתי באחד מן השנים:

בערב יו"ט בא עני אל ביתי וביקש שיעזרו לו ויתנו לו צורכי החג. הרבנית היתה טרודה בהכנות לקראת היו"ט, ובטעות נתנה לו את המצות המיוחדות והמהודרות שהכנתי עבורי לליל הסדר הק'. כשהלך העני לדרכו, גילתה הרבנית את הטעות, ונחרדה מאוד מהע גמת נפש שתהיה לי אם אתוודע מ טעות זו. משום כך החליטה להעלים ממני את הדבר ונטלה מצות רגילות והניחה אותם במקום המצות המהודרות שהיו לי - בלי לגלות לאיש מאומה.

אמנם כשהתיישבתי לעריכת הסדר, הרגשתי שהמצות הללו אינם המצות המהודרות שעמלתי עליהם ביגע ועמל רב... אמנם לא פצייתי את פי ולא אמרתי מאומה - כדי שלא אכשל חלילה במחלוקת. ואף אתה - סיים את דבריו, מותר לך לוותר מפני השלום...

העולה, כי בחודש ניסן צריכים אנו להתעורר כמו בחודש תשרי. ועל כך כתיב (שמות יב כא) 'משכו וקחו לכם צאן וגו''. ודרשו רבותינו ז"ל (מכילתא פ' בא יא עד) משכו ידיכם מעבודה זרה ומשאר מדות הרעות שהן דומים לעבודה זרה, ואלו הן: מידת הגאווה וגסות הרוח והמעלים עינינו מן הצדקה ולשון שקר. העבירות האלו הן נחשבים כאילו עובד עבודה זרה.

על כן, על כל אחד ואחד – יודע מרת נפשו ומידותיו הרעות, צריך להסיר המכשול מעליו קודם ביאת חג הפסח. וכבר אמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה טו): שצריך כל אדם לטהר עצמו ברגל – בטהרת הגוף ובטהרת הנשמה. ובזכות זה נזכה כולנו לטהרה ולביאת משיח צדקנו ואליהו הנביא, אמן. מורי ורבי מורנו הרב יוסף ז"ל (יסוד יוסף פרק פג).

הכנת הלב לקראת היו"ט

- רחמנא ליבא בעי

מובא בצעטיל קטן מהרה"ק ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א (נועם אלימלך, צעטיל קטן אות ד) וזו לשונו 'בכל הדברים שבעולם, הן בתורה הן בתפלה הן במצות מעשיות, ירגיל את עצמו לומר בזה הלשון: הריני עושה זאת לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה - לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו. וירגיל את עצמו לומר זאת בתוכיות

יוחנן אמר לתלמידיו 'צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה וכו'. רבי אלעזר אומר: לב טוב. אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך'. ומהו 'לב טוב', פירש רבינו יונה (שם) וזה לשונו 'על כן נראה לפרש, כי 'לב טוב' רוצה לומר 'מדת הרצון', זהו הסבלן שאינו קצר רוח, ומתרחק ממדת הכעס ומשיב במענה רך. אף כי יעשו לו דבר רע, יסבלהו ואין מר בפיהו, כי חכו ממתקים וכלו מחמדים'.

ויש ללמוד מדבריו של רבינו יונה, שלדעת רבי יוחנן ותלמידו רבי אלעזר בן ערך, הדרך שיבור לו האדם - לבוא על ידה למידות טובות ולקיום כללות מצוות התורה, הוא קניית 'לב טוב'. שהיא 'מידת הרצון', להיות סבלן ולהשיב במענה רך. ואף אם לפי דעתו עשו לו עוולה, 'יסבלהו ואין מר בפיהו, כי חכו ממתקים וכלו מחמדים'.

והרי כל זה מכין ומכשיר את האדם לזכות להארת היו"ט – 'לגאלני ולעורר ליבי לאהבתך', שהרי הקב"ה אוהב טהורי לב, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי כב יא) 'אוהב טהר לב, חן שפתיו, רעהו מלך'.

חייב אדם לטהר עצמו ברגל

והזמן גרמא לתיקון המידות לקראת הרגל, כמובא בקב הישר (פרק פח) 'הכלל

ובאמרי פנחס (פסח אות קעא) מובא משמו של הרה"ק ר' פנחס זיע"א בהאי לישנא 'איך האב פיינט איין מרה שחורה'ניק, אבער אין פסח, כל מרה שחורה'. [שנוא עלי בעל מרה שחורה, אבל בפסח כל ה'מרות שחורות].

יא. מרגניתא טבא אשכחנא בפלא יועין (ערך גלות ד"ה ואם יצטרך), שכתב 'ואם יצטרך להיות גולה, או בשביל התורה, או שהולך בדרכים בעבור פרנסתו כדרך התגרים. טוב לגבר שיכון וישפוך

ומצוותיו, אזי 'בהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו', ועשיית המצווה וההכנה למצווה תהיה אצלו מלאה עם שמחה ותענוג דקדושה²¹.

והזמן גרמא בערב חג הפסח להתרגל לקיים את הוראתו של הרה"ק רבי אלימלך זיע"א ולומר בפה 'לשם י חוד וכו'. דהנה מובא בפרי עץ חיים (שער חג המצות פ"א) שחג הפסח הוא 'פה סח' - גאות הדיבור. ופשיטא מילתא, שההכנה הראויה לפתיחת הפה באה על ידי מה שמקדשים אותו, שאם מתרגל לומר בפיו - קודם דבר מצווה, שרצונו לעשות את רצון קונו - 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', אזי פיו מתקדש בקדושה עליונה. וכן מאידך, על ידי שנשמרים ביותר בימים הללו מלדבר מה שאינו ראוי²², מתקדש הפה, וכשבא חג הפסח, נגאל כוח הדיבור ונפתח הפה לתורה ולתפילה.

ופנימיות הלב, ובהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו'.

ויש ללמוד מכלל דבריו, שכל פעולה ועשייה, אפשר לעשותה מן השפה ולחוץ, וכמו שהוכיח הנביא ישעיהו את ישראל (ישעיהו כט יג) 'יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה'. ואפשר לעשות אותה באופן אחר לגמרי - 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו'. והרי זו תכלית ועיקר העבודה - החיות והתעוררות הלב, כמובא בגמ' (סנהדרין קו:): 'אלא הקב"ה ליבא בעי, דכתיב (שמואל א' טז ז) 'וה' יראה ללבב'²³.

והנה מדברי הרבי ר' אלימלך זיע"א עולה סגולה נפלאה לזכות להתעוררות הלב, שהרי כתב בתוך דבריו הנזכרים, שמי שמתרגל לומר כך לפני תורתו תפילתו

שיחה, שיהא חשוב לו הדרך היא בשביל גלות, ושהוא מקבל גזרת השמים באהבה - להיות גולה לכפרת עוונות, כמאמר רבותינו ז"ל, שאמרו (סנהדרין ז:): גלות מכפרת עוון וכו'. וכן ערבי פסחים שמפנים הבתים בעבור בדיקת חמץ ומושיבים בעל הבית בין תנור לכיריים, יקבל באהבה ויכון שיהא גלות מכפרת'.

יב. עוד דרשו על ענן זה את מה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי יז טז) 'למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אץ'.

יג. בסידור חתם סופר (חלק ב, תחילת סדר ליל פסח) מובא בהאי לישנא 'ראוי לכל ירא ה' לסדר שולחנו בערב פסח אחר חצות, ולדקדק בהכוסות אשר ישים לפני כל אחד מהמסובים שיהיו מכוונים בשיעורן ושלא יהיו פגומים. וכן היה אאמו"ר זצ"ל מסדר בעצמו השולחן, ודקדק להדרו בכל מיני הדור, בזריזות נפלא ושמחה עצומה לקראת היום הקדוש'.

יד. כגון דיבורי לשון הרע שסוגרים את הפה וסותמים אותו מלדבר דיבורי קודש, כמובא בזוה"ק (פר' תרדע מו.) 'הדא הוא דכתיב 'והיה בעור בשרו לנגע צרעת', מאי נגע צרעת סגירו, סגירו

אתה בחרתנו מכל העמים

☆ לקחת לו גוי מקרב גוי ☆ אתי מלבנון כלה ☆ עם זו בחרת ☆ אשר בחר בנו מכל העמים

לקחת לו גוי מקרב גוי

א'ו הנסה אל קים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים וכו' ככל אשר עשה להם ה' אל קיכם במצרים לעיניך' (דברים ד לד). ידוע, שבשעה שהיו ישראל במצרים, הם נדמו לעופר הנתון במעי אמו, ויציאתם מארץ מצרים היתה בבחינת לידה, וכמובא במדרש שוחר טוב (תהלים קז ד) בהאי לישנא 'אמר ר' אבא בר כהנא בשם רבותינו, פְּעוּפָּר שהוא נתון במעי הבהמה. וכשם שהרועה נותן ידו ושומטה ממעיה, כך עשה הקב"ה לישראל ממצרים להוציאם, שנאמר (דברים ד לד) לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי"ט.

ה". וכפי שנאמר (יחזקאל טז ד) 'ומולדותיך פְּיוֹם הוֹלְדֵת אֶתְךָ, ופירש"י (שם ד"ה ביום) 'כשבחרתי בך במצרים'ט.

ומעתה יובן מדוע חג הפסח הוא הראשית והשורש לכל הרגלים, כלשון הפייטן 'בראש כל מועדות נשאת פסח', וכמובא באוהב ישראל (דברים, לפסח ד"ה באחד בניסן) שחג הפסח הוא המוח של שאר המועדים. מפני שהתחלה והבחינה של כלל ישראל להיות עם ה' היתה בחג הפסח, אשר בו נבחרנו להיות 'עם קרובו', ואז הבדילנו מן התועים"ט.

אתי מלבנון כלה

אכּוּן, מלבד מה שבני ישראל נבחרו בעת יציאת מצרים להיות עם ה', בנוסף

ובזמן הלידה - בעת יציאת מצרים, בחר הקב"ה בישראל שיהיו עמו - 'עם

בכלא'. וכבר רמזו זאת במילת 'כרפס' שהוא ראשי תיבות: כלל ראשון פה סגור, שלא לדבר מה שלא צריך.

טו. מובא בערבי נחל (פר' עקב - דרוש ו) בהאי לישנא 'ידוע כי אף שכבר יצאו השבעים נפש מתוך קליפות כל האומות, אעפ"כ עדיין היו במצרים בבחינת עובר - כעובר במעי אמו, ויציאת מצרים היה כמו לידה, ולכן היה במצרים כל המכות ההם, כי היה להם חבלי לידה כאשר בעת יציאת העובר ממנה שיש לה חבלים וצעתה נשמע, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (תנחומא תרוע ס"ד), כך היתה צעקה גדולה במצרים (שמות יב ב)'.^ט

טז. על דרך זה כתב השל"ה (פסחים נר מצוה אות לז) 'וקדושת הלילה הזה וכל הדינים הנוהגים הוא קדושה רבה במאוד, כי אז בחר בנו השם יתברך מכל העמים וקדשנו במצותיו'.

יז. מובא בשפת אמת (פסח שנת תרנה-תרנז) 'איתא במדרש (ויקרא רבה כג ב), יציאת מצרים קשה, כמו שנאמר (דברים ד לד) 'לקחת [לו] גוי מקרב גוי' כו'. כי ביציאת מצרים נבדלנו מן התועים

האירוסין, כמובא בפרקי דר' אליעזר (פרק טז), 'החתן דומה למלך, מה המלך הכל מקלסין אותו שבעת ימי המשתה, כך חתן הכל מקלסין אותו שבעת ימי המשתה'.

עם זו בחרת

מצינו במאור עינים (פר' צו ד"ה שבת שלפני הפסח) שכתב וז"ל 'והנה זהו כלל גדול, שבכל זמן מהזמנים - נעשה תמיד. כשבא הזמן ההוא בכל שנה - נעשה כמו שהיה בפעם ראשון, ולכן אנו מברכין 'שהגיענו לזמן הזה'. וזהו (ראש השנה יא.) 'בניסן נגאלו' ויצאו מקטנות לגדלות, ו'בניסן עתידין ליגאל', דהיינו בכל שנה ושנה כשבא אותו הזמן, יכול לצאת מקטנות לגדלות כמו בפעם הראשון?'

ויש ללמוד מדבריו, שבכל שנה ושנה מתחדשת הפקידה של ישראל להיגאל ולצאת ממצריהם. ויחד עם זאת, מתעורר 'עת דודים' לבחור בבני ישראל להיות עם ה', ושכנסת ישראל תהיה 'כלה

לזה הם נבחרו להיות 'כלה', כמובא במדרש רבה (פר' בשלח כג ה) 'אמר הקב"ה לכנסת ישראל: 'אתי מלבנון כלה' (שיר השירים ד ח), מטיט ולבנים לקחתך ועשיתך כלה'. ועל זה נאמר (יחזקאל טז ח) 'ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים וכו' ואבוא בברית אותך וכו' ותהיי לי י"ב'.

ובמהרי"ל (מנהגים, סדר ההגדה אות ג) מובא, שקודם אכילת מצה מברכים ז' ברכות: הגפן, מקדש הזמנים, שהחיינו, בורא פרי האדמה, אשר גאלנו, המוציא, על אכילת מצה. וענינם כמו ברכת נישואין שיש לה ז' ברכות. ולכן מי שאוכל מצה בערב פסח, הריהו כמי שבועל ארוסתו בבית חמיו, שהוא חמור כבועל נדה, כמובא (מסכת כלה פ"א א) 'כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה' ט'.

ולפי זה יש לומר, שסעודת ליל הסדר היא בדומה לסעודת אירוסין. ואמירת ההגדה וההלל, הינם על דרך מה שמשבחים ומקלסים את החתן בשמחת

ונבחרנו להיות עבדי ה'. לכן יציאת מצרים עיקר. ואחר כך כשנבדלנו מהם, התחילו להיות רודפים אותנו. ולזה היתה הישועה בקריעת ים סוף. לכן צריכין לזכור יציאת מצרים וקריעת ים סוף. והישועה בקריעת סוף היתה לדורות, כי לעולם בני ישראל נרדפים מהאומות. ומ"מ עיקר שמחת בני ישראל במה שהוציאנו ממצרים להיות נבדל מהם. נמצא יציאת מצרים עיקר, וקריעת ים סוף ישועה לדורות. ועל ב' אלו משבחין להקב"ה כי הוא פודה ומציל'.

יח. והוא לשון קידושין, כמובא בגמ' (קידושין ה. מא.) 'מקיש הווייה ליציאה'.

יט. זו לשונו של המהרי"ל 'ואמר מהר"ש, דאסור לאדם גדול לאכול מצה בערב פסח עד שתחשך, דאם אוכל מקודם הוי כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו דהוי כאילו בועל נדה. וטעמא, כי המצה יש לפניה ז' ברכות וברכת נישואין ג"כ יש לה ז' ברכות. אכן לקטנים מותר'.

כ. וכן הביא בפר' יתרו בשם האריז"ל, וזו לשונו 'איתא בכתבי האר"י ז"ל, שבכל זמן מהזמנים, כגון: פסח שבועות סוכות, הוא נעשה בכל שנה, כשבא זמן הנ"ל, נעשה כמו שהיה בפעם הראשון, בפסח הוא יציאת מצרים, ובשבועות מקבלים התורה, וכן בכל זמן'.

- 'רצה בנו'. ביו"ט - שאומרים בתפילה 'אתה בחרתנו מכל העמים', ובקידוש 'אשר בחר בנו מכל העמים'. ואילו בכל שאר המצוות אנו מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וצונו וכו', בלי להזכיר את הבחירה בנו. ולכאורה, במה התייחדו ג' מצוות הללו שמזכירים בהן את הבחירה בנו - יותר משאר המצוות.

ותירץ זאת, שבמצוות הללו מתבטאת ה'יחודיות של עם ישראל - 'אשר בחר בנו מכל העמים', מפני שאם העכו"ם יקיים אחת משלושת המצוות הללו, הריהו מתחייב בנפשו, מה שאינו כן בשאר מצוות. דהנה מובא בגמ' (סנהדרין נח:) 'ואמר ריש לקיש, נכרי ששבת - חייב מיתה'. ועוד מובא בגמ' (שם נט.) 'ואמר רבי יוחנן, נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה'. וכך פסק הרמב"ם (מלכים פ"י ה"ט) והוסיף, שאף גוי שעשה לעצמו יו"ט חייב מיתה כ"א. אמנם אילו יבוא העכו"ם לקיים את שאר מצוות התורה אין מונעים ממנו לעשותם, וכמו שפסק הרמב"ם (שם הלכה י) 'בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה, כהלכתה, ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו'.

ומעתה יובן מדוע מברכים ומזכירים את הבחירה בנו דווקא במצוות הללו, משום שבמצוות הללו מתבטאת חביבותינו, אצל הקב"ה - 'אשר בחר בנו מכל העמים',

קרואה בנעימה'. וממילא תפקידנו בשעה זו, להתרצות ולשמוח בבחירה בנו, וכפי שכתב היסוד העבודה מסלונים זיע"א (מכתב לו) 'כי נתעורר מגודל אהבת וחמלת ה' עלינו - אתערותא דלעילא, ואחר כך עלינו להתעורר נגדו - אתערותא דלתתא. לכן קודם 'דודי לי' (שיר השירים ב טז), ואחר כך 'ואני לו' - להתקשר בקשר אמיץ. 'הרועה בשושנים' - שלבה כלפי מעלה, עם שהחוחים סובבים אותה'.

ובזה יובן מדוע חג הפסח הוא זמן של 'התגלות חסדים', כמובא במאור עינים (פר' צו ד"ה פסח הוא) 'שבפסח נתגלה חסדים בעולם. ופסח הוא חיות של כל השנה, דהיינו באותן חסדים שממשיכים בפסח באמצעות הסדר ושאר דברים שעושין בפסח. ולכן שנו חכמים במשנתם (פסחים טז.) 'בפסח על התבואה', דהיינו מזונות, וכל העולם ניזון בחסדו הגדול'. מפני ששמחת הבחירה בנו, היא שמחה עצומה ואדירה, שפותחת את שערי הרחמים והחסדים, וממנה נשפע חיות לכל השנה.

אשר בחר בנו מכל העמים

בספר דעת כהן (מחתי הגה"ח ר' אפרים הכהן ווייס שליט"א) מובא בשם הרה"ק ר' שמעון נתן נטע מלעלוב זיע"א, להקשות מדוע מזכירים את הבחירה בעם ישראל רק בג' מקומות: 'ברכות התורה' - 'אשר בחר בנו מכל העמים'. בנוסח הקידוש של שבת

כא. וזו לשונו של הרמב"ם 'עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעוסק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו'.

התורה ויחוגו וישמחו ביו"ט, הם יתחייבו
בנפשם, בבחינת מה שנאמר (משלי יד י)
'בשמחתו אל יתערב זר'^{כב}.

שלא זו בלבד שאין העכו"ם יכולים לקיים
את שלושת המצוות הללו, אלא יתר על כן,
אם הם ישבתו ביום השבת או ילמדו את

ברכת האילנות

האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי

☆ האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי ☆ לית נהורא אלא ההוא דנפיק
מגו חשוכא ☆ יתרועעו אף ישירו ☆ שלא חיסר בעולמו ☆ להתנאות בהן בני אדם

קרני השמש מלהאיר ולחמם. גם עוף
השמים הדיר את רגליו, ופני הבריאה כולה
היו דלים וריקים.

אמנם, כשבא חודש ניסן, כללות הבריאה
לובשת 'פנים חדשות' של צמיחה

**לית נהורא אלא ההוא דנפיק
מגו חשוכא**

הנה בימות הגשמים, האילנות השירו את
עליהם מהרוחות שהפילו אותן,
וכמעט בכל שעה שרר חושך ואפילה -
מחמת הימים הקצרים והעננים שחצצו את

כב. מה נאה ומה יאה לשלב את הדברים עם דברי החיד"א (נחל קדומים פר' בלק אות יא ד"ה כי
הכיתני) "כי הכיתני זה שלש רגלים". פירש"י 'רמזה לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת
שלש רגלים בשנה'. ויש לדקדק מאי רבותייהו, הלא כל אומה מהאומות יש להם תגאות.

ואפשר במה שכתבו המפרשים בטעם אומרים ז"ל (סנהדרין נה): 'גוי ששבת חייב מיתה', כי השבת,
כביכול הכתיב בו יתברך (שמות כ יא) 'וינח ביום השביעי', וכמה כתובים כמוהו, שכביכול שובת
בשבת. ואם בא גוי לשבות, הוא משתמש בשרביטו של מלך וחייב מיתה. אך ישראל עם קרובו
- נתנו [לשבת] מתנה לישראל, והיה לאות כי הם 'בנים' ויכולים לשבות כביכול ביום השבת
עכ"ד. וממנו נקח שלש רגלים הרמים והנשאים בשמים ממעל, בפסח גדולי גדולין, בשבועות
בכל מקום מוכתר, ובסוכות מכל החסידים. ולא עוד, אלא מאהבתו ותוקף רחמיו כתיב (ויקרא
כג) 'אשר תקראו אתם'. והגוים אינם יכולים לחוג בהם, כי אין להשתמש בשרביטו של מלך,

יתרועעו אף ישירו

איתא בגמ' (ראש השנה ח.) עה"פ תהילים (סה יד) "לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו" רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: אימתי לבשו כרים הצאן. בזמן ש'יתרועעו אף ישירו' (תהלים סה יד). אימתי שבלים אומרות שירה – בניסן. ופירש"י (שם ד"ה יתרועעו) 'בניסן כשיגיע זמן הקציר והתבואה בקשים שלה, והרוח מנשבת והן נוקשים זו על זו, נשמע הקול ונראות כמשוררות'.

ולכאורה מהי ה'שירה' שהשבלים נראות כמשוררות אותה, כלומר על מה הן נראות כמשוררות. ויש לומר עפ"י האמור, שלאחר תקופה של העדר ושיממון מחמת מה שבכל חדשי החורף לא היתה

ולבלוב, שמחה וחיות, ויחד עם זאת, עוף השמים שב לעופף ולצפצף בקול שיר ורנן. ל בה של הבריאה נמצא האדם שהכל נברא בשבילו, כמאמר חז"ל (סנהדרין לז.) 'כל אחד ואחד חייב לומר: בשבילי נברא העולם', ונהנה מהחן והנעימות שהוא שרוי בתוכו, ומעצמו מבקש להודות ולברך את הקב"ה על בריאתו המופלאה. ומשום כך תיקנו חז"ל נוסח של ברכה – כיצד יודה ומה יברך.

וכל זה הוא על דרך המובא בזה"ק (פרי תצוה קפד). 'דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא'. שדווקא מתוך ההעדר והשיממון שהיה בימות החורף – מתרביית השמחה והחיות בעת הצמיחה והפריחה בעת בוא חודש האביב²².

כי ג' רגלים מועד[י] ה' וריבוי האורות בשמים, ודוקא ישראל הם 'בנים' ורשאינן לחוג בהם. וז"ש 'זה שלש רגלים' 'זה א-לי ואנוהו', קבע בשמי מרומו שלש רגלים. וישראל שהורשו לחוג בהם כי הם 'בנים', אתה מבקש לעקור אומתן, ואין עוד מי שיקייםם'.

נג. מצוי לראות בראשית דרכם של 'בעלי תשובה', שכל מצווה ומצווה היא עסק מיוחד ויקר עבורם. והטעם לכך הוא, שמי שנולד בבית שומר תורה ומצוות, הורגל בשמירת בשבת ויו"ט, ללמוד ולהתפלל וכו', ואילו ה'בעל תשובה', מגיע 'מגו חשוכא', ומשום כך הוא מתפעל ביותר לומר 'ברוך אתה' בלשון נוכח – לפני מלך מלכי המלכים אבינו אב הרחמן וכו', והיינו מפני 'דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא'.

על דרך זה שמעתי על אחד מבעלי התשובה שיצא מגו חשוכא ופירש את מאמר חז"ל (ברכות לד: סנהדרין צט.) 'שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד'. שאלו שנולדו בבית שומר תורה ומצוות יש להם מעלה ומקום גדול מבעלי התשובה, מפני שהיצר הרע מפתה אותם ומכניס בהם מחשבות אולי יש מה לחפש 'בצד השני'... וכשהם הולכים ללמוד תורה ולקיים מצוות, עולה בדעתם אולי היה להם יותר טוב אילו היו הולכים למקום אחר וכו', וממילא יש להם שכר גדול על עמידתם בן סיון. אמנם אצל בעל תשובה כמוני לא עולים מחשבות מסוג זה, כיון שידוע אני בנפשי שאין מה לחפש שם, וכל הרדיפה אחר הנאות עולם הזה, תאוותיו ומותרותיו, סופם חושך וריקנות – בלי רבב של סיפוק ושמחה אמיתית, וממילא אין לי לאן ללכת זולתי אל בית המדרש...

ביותר עבור יהודי לעמוד להודות ולברך על השלימות – 'שלא חיסר בעולמו דבר'.

והתיקון והשלימות הנמשך מברכה זו, גדולה היא מאוד, כמו שכתב החיד"א (מורה באצבע סי' ז אות קצט) 'מאד יתעצם בכונתו בברכה זו, שהיא לתיקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי בשמים והעשבים בזמן הזה, ויבקש עליהם רחמים'¹⁰.

להתנאות בהן בני אדם

מובא בגמ' (ברכות מג: ראש השנה יא.) 'אמר רב יהודה, האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי, אומר: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות

צמיחה ופריחה, אלא אדרבה, האילנות התרוקנו מפירותיהם והשירו את עליהם. עתה בבוא חודש האביב, הבריאה לובשת פנים חדשות ומתחילה להצמיח, לפרוח ולבלב, והכל מתמלא חן. וממילא כשהשבלים מקישות זו על גב זו, הריהם נראות כמשוררות על תחיית הבריאה – 'יתרועעו אף ישירו'¹¹.

שלא חיסר בעולמו

ובפרט לפי מה שמצינו במהר"ל (נצח ישראל פרק מג ד"ה דברים אלו), שהשירה באה על שלימות ולא על חיסרון והעדר¹². ביומי דניסן - כשחסרון הבריאה מתמלא ונשלם, זהו הזמן של הבריאה לשורר על שלימותה – 'יתרועעו אף ישירו', וזהו הזמן המעולה

כד. אף השוורים נהנים ומתפעלים מהתחדשות הבריאה, כמובא בגמ' (ברכות לג.) 'תנא משמיה דרבי מאיר, ריש תורא בדקולא - סליק לאגרא, ושדי דרגא מתותך'. והיינו, שהשור הוא בעל חי מסוכן, עד כדי שאפילו בשעה שהוא עסוק באכילתו מתוך סל של תבן, ראוי לברוח מפניו ולעלות לגג ולהשליך את המדרגות העולות לגג - כדי שלא יעלה ויזיק. אמנם ממשיכה הגמ' בהאי לישנא 'אמר שמואל, הני מילי בשור שחור וביומי ניסן, מפני שהשטן מרקד לו בין קרניו'. ופירש"י (שם ד"ה ביומי) 'מתוך שעברו ימי הסתיו שהארץ קְבֹשָה, ועכשיו רואה אותה מלאה דשאים זחה דעתו עליו ונכנס בו יצר הרע'.

כה. זה לשונו שם 'והאדם כאשר הוא בשלימות הגמור, אז נותן שירה ושבח למי שממנו השלימות. והפך זה הוא הַאֲבָל, שהגיע לו ההפך - שהוא ההעדר והמיתה, הוא יושב ודומם, ולא יפתח את פיו. אבל כאשר הוא בשלימות, והוא בפעל הגמור, אז מוציא גם כן הדבר אל הפעל, ונותן שירה ושבח אל השם יתברך, שממנו ההשלמה'.

ולכן בביאת המשיח כשיתוקן העולם במלכות ש-די, ויהיה ה' שלם והכסא שלם, נאמר (ישעיהו ל כט) 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג', שישירו שירה על שלימות הבריאה ותיקונה. ומהו 'כליל התקדש חג', פירש רש"י (שם) 'כמו שאמרתם שיר של הפסחים במצרים'. ויש לומר, שאף ביציאת מצרים, שורש השירה באה ממה שנשלמה גלותם ויצאו מן העבדות לחירות.

כו. עוד כתב החיד"א (כף החיים או"ח סי' רכו אות ו) בהאי לישנא 'הנהזהר בברכה זו, עליו נאמר (בראשית כז כז) 'ראה ריח בני כריח שדה, אשר ברכו ה', ויתן לך וכו'.

בני אדם רואים זה באילנות, הן בימות החורף הם פגרים מתים יבשים מבלי תנועה מנפש הצומחת, ובימות החמה תשוב רוחם בקרבם ויוציאו פרח ויציצו ציץ. וגם אם יזקינו בארץ, שְׁוֹשֵׁם מְרִיחַ מים יפריחו. כן בני ישראל, גם אם יזקינו בארץ זה עידן ועידינים, מְרִיחַ מים (זה תורה – 'הוי כל צמא לכו למים') יפריחו. זה מה שנראה לי. והנה ראיתי בדפוסי כמה סידורים שהדפיסו 'ליהנות', והוא טעות. דהנה לפי מה שכתבתי, אין הפירוש כן. ואפילו לפירוש רש"י, חלילה לן לשנות נוסחת רבותינו, ומי יודע כונתם¹⁷.

טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.

ומצינו חידוש נפלא במגיד תעלומה (מבעל בני יששכר, על הרי"ף, ברכות לה. אות ו ד"ה הרי"ף) בביאור משמעות 'להתנאות' וכו'. וזו לשונו 'וברא בו בריות טובות ואילנות טובות כדי להתנאות בהן בני אדם. 'להתנאות', פירש רש"י 'ליהנות'. והרי"ף ז"ל שהוסיף לשון 'כדי' על לשון הגמ'. נראה לי, דפירוש 'להתנאות' – לשון 'תנאי', היינו שעל ידם יאמן לבני אדם התנאי שהבטיח השי"ת לבני תורה – שיחיו המתים. והנה

כז. החיד"א בחיבורו ברכי יוסף (או"ח ס' רכו ס"ק ב) הביא עוד גירסא בברכה, וזו לשונו 'בספר הפרדס כ"י לרבינו אשר בר חיים (שער ח פרק א אות א) כתב וזו לשונו: שלא חסר מעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתעדן בהם בני אדם. כך מצאתי גירסא זו לרב ר' ישעיה הזקן דטראנה (פסקי הרי"ד ברכות עמ' קכט) והרב אלפסי ורוב הגאונים. ויש מי שאינו גורס 'וברא בו בריות טובות'. אמנם למעשה פסק הטור והמחבר (או"ח ס' רכו סע' א) שנוסח הברכה הוא 'ליהנות'.

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזו שליט"א

דיני ערב פסח שחל בשבת

דיני ערב פסח שחל בשבת

זמן אפיית מצות מצוה

א. ערב פסח שחל להיות בשבת, י"א שאופים את המצות מצוה ביום ר' אחר חצות זכר לשאר שנים^א, ויש אומרים שאופים את המצות מצוה בליל פסח^ב, והמנהג ברוב קהילות ישראל כסברא ראשונה.

טלטול המצה

ב. ערב פסח שחל להיות בשבת לא יטלטל המצות מצוה לפי שהן אסורות באכילה והרי הן מוקצה^ג. ואמנם אם יש לו בנים קטנים שאינם מבינים מה שמספרים ביציאת מצרים שהם מותרים באכילת מצה בערב הפסח הרי גם מצותיו אינם מוקצה שהרי יכול להאכילם לבניו הקטנים ומותרים הם בטלטול, ומיהו כ"ז

א. טור תנ"ח בשם רב האי והרא"ש, שו"ע ומ"ב שם סק"ו. וכמה טעמים נאמרו בזה, [א] כדי שיתבטל משהו חמץ המעורב בו שהרי בליל פסח חמץ אוסר במשהו (טור), [ב] כדי שלא לטרוח ביו"ט (שם), [ג] שלא לאחר אכילת מצה שזריזין מקדימין למצוות (שם), [ד] שלא יאחר זמן אכילת אפיקומן שהוא קודם חצות (ב"י), [ה] שלא יתחילו לערוך הסדר בשעה מאוחרת וישנו התינוקות (ט"ז), [ו] שלא יקדים לאפות המצות מבעו"י ויבא לידי חילול שבת (רדב"ז ח"א תעז), [ז] שלא יבא לידי טעות בשאר שנים לאפות בליל פסח (ח"י שם), [ח] שלא יבוא לידי קלקול ביו"ט כגון להפריש חלה ולמדוד הקמח ולרוחץ הכלים (מ"ב סק"ד).

ב. טור שם בשם ר' מתתיהו שבה"ל רי"ג, מנהגי החת"ס פ"י אות י'. וכמה טעמים נאמרו גם בזה, [א] לפי שהוקש מצה לפסח וחביבה מצוה בשעתה (שבה"ל ריג) [ב] מפני שבליל פסח חמץ אוסר במשהו וע"כ יתן לב לדקדק יותר בשמירה (ראבי"ה ח"ב תנב), [ג] שלא יטעו לאכול מן המצה בשבת (טור), [ד] אם יראו בידו מצה אפויה במוצ"ש יאמרו שאפאה בשבת (ב"י), [ה] אם יאפו בע"ש יטעו במנין הימים ויבואו לאכול מצה באחרון של פסח, [ו] לפי שאסור לעשות מלאכה בע"ש מן המנחה שלא לצורך שבת וכיון שאפיית המצות אינה לצורך שבת רק לצורך יו"ט יאמרו שמותר להכין גם משבת ליו"ט (ב"ח).

ג. פמ"ג תמ"ד א"א סק"א.

דוקא בשיש לו מצות אחרות לקיים בהם המצוה אבל אם אין לו מצות אחרות ה"ה מוקצה לפי שמקפיד עליהם שלא יאכלו הקטנים למצות אלו.^ז

סעודה שלישית

ג. ער"פ שחל להיות בשבת אינו יכול לאכול סעודה שלישית כעיקר דינה בזמנה הראוי לה בפת, שהרי אסור לאכול חמץ אחר שעה רביעית, וכן אסור לאכול מצה בער"פ, ועל כן יקיים את המצוה בבשר ודגים ואם אין לו בשר ודגים יאכל פירות^ח, וי"א שישתה יין בשיעור רביעית^י, וי"א שיוצא גם כן בדברי תורה^י. והיותר טוב שיחלק את סעודת שחרית לשתיים, דהיינו שיברך ברכהמ"ז ויפסיק קצת כמו חצי שעה^י בהליכה ושוב יטול ידיו לסעודה שלישית^ט.

שינה בערב פסח

ד. ערב פסח שחל בשבת לא יאמר שרצונו לישן כדי שיוכל להיות ניעור בלילה, שנראה כמכין משבת ליו"ט^י; אבל מותר להרהר שרצונו לישן כדי להיות ניעור בלילה.

הכנת השלחן

ה. ער"פ שחל בשבת לא יערוך השלחן בשבת לפי שאסור להכין משבת ליו"ט, אלא יערוך השלחן בערב שבת, וכן אסור לערוך השלחן ביום ראשון של פסח לצורך שלחן הסדר של ליל שני^{יא}, ומיהו כאשר יש צורך בסידור השלחן משום נוי ואינו ניכר שהוא לצורך הלילה יש להקל^{יב}.

ד. שו"ת שו"מ מהדו"ת ח"ב סי' ע"ז.

ה. רמ"א תמ"ד ס"א.

ו. של"ה ריש פסחים.

ז. מג"א שם סק"ב.

ח. כ"כ החזו"א באגרות ח"א קפח שיפסיק חצי שעה בין סעודה שניה לשלישית.

ט. משנ"ב שם סק"ח.

י. מג"א סי' ר"צ בשם ספר חסידים ומ"ב שם סק"ד.

יא. תשו' מהר"י ווייל סי' קצ"ג פר"ח תמ"ד בשם כנה"ג.

יב. מג"א ש"ב סק"ו.

הכנת החרוסת

ו. צריך להכין החרוסת מערב שבת, ואם לא הכינה כינה בליל הסדר על ידי שינוי י"ג.

הכנת החסה

ז. ער"פ שחל להיות בשבת יבדוק החסה מע"ש, ולא ישרה אותה במים עד הסדר שאם תשרה במים כ"ד שעות דינה כמרור הכבוש שאין יוצאים בו יד"ח מרור, ומיהו שרי לעוטפה במטלית רטובה י"ד. ולהשרות החסה במים בשבת יש מתירים לפי שמותר להשקות את התלוש בשבת כדי שלא יכמוש, ויש אוסרים לפי שאין זה צורך השבת י"ו.

שני תבשילין

ח. בזמן שביהמ"ק היה קיים אם חל ערב פסח בשבת לא היו מקריבים קרבן חגיגה בי"ד שחל להיות בשבת, ועל כן י"א שבשנה כגון זו אין צריך ליתן ביצה בקערה שהיא זכר לחגיגה י"ו, ואולם יש חולקים וסוברים שלא ישנה בזה משאר שנים דאינו אלא זכר בעלמא, וגם יש לחוש שאם לא יתנה בשנה זו גם לא יתנה בשנים אחרות, וביותר דאם ישנה בשנה זו נראה שמחשיבה כקדשים ממש, והמנהג כסברא אחרונה י"ז.

תפילת ערבית

ט. אף שבכל מוצ"ש מצוה לאחר תפילת מעריב מכל מקום בשנה כגון זו מצוה להקדימה כדי שלא ישנו התינוקות, ואומרים בתפילת שמו"ע 'ותודיענו', ואין אומרים 'ויהי נועם' ולא 'ואתה קדוש', וכן אין אומרים 'ויתן לך' י"ח.

יג. עיי' מ"ב תק"ד סקי"א וסקי"ט וח"י שם סקכ"ה.

יד. שד"ח מערכת חו"מ סי' ט"ו אות ב'.

טו. כמ"ג תמ"ד מ"ז סק"ב, ועיי' דע"ת שם.

טז. פר"ח תע"ב סק"ד ועיי' ח"י תע"ג סקי"ד.

יז. מ"ב תע"ג סקכ"ב.

יח. עיי' בכ"ז בשו"ע רצ"ה ובנו"כ שם.